

EFECTUL STIGMATULUI SOCIAL ASUPRA COPILOR ȘI ADOLESCENȚILOR ROMI

Beniamin Liviu ROȘ

*Aurel Vlaicu University, Arad, Romania,
rosliviu83@yahoo.com*

ABSTRACT: *The Effect of Social Stigma on Roma Children and Adolescents.*

Language is a key factor in shaping one's own cultural perception and attitudes and beliefs about cultural groups—in short, in generating *social stigmas*. This fact is evident, among others, in the way we label the Roma by calling them “(h)arapină, aripată, balaoacheș, balaur, barabușter, baragladină, baraulă, borâtură, buzat, cataroi, cioară, ciocolată, cioran, cioroi, cioropină, cioropișniță, cocalar, colorat, corturar, faraon, gabor, garoi, geanău, jagardea, lebădar, maglaoi, magraon, mulatru, panteră neagră, rom, stăncuță, țigan, țigan de mătase, țigan de vatră, tuciuriu, zavra-giu, or zburătoare”. The author analyzes the labels applied to the Roma in Romania from the perspective of their denotation and connotation in an attempt to identify the type of impact they can have on children and adolescents.

Keywords: *discrimination, hate speech, prejudice, stigmatization, stereotyping*

Aspecte ale discriminării romilor

Conform Rezoluției Parlamentului European din 12 decembrie 2013 referitoare la progresele înregistrate în implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor¹, „romii se confruntă cu discriminarea [rasismul, xenofobia și crimele inspirate de ură] pe întreg teritoriul Europei [iar] situația acestora pe plan socioeconomic și în ceea ce privesc drepturile fundamentale²

1 Parlamentul European, *Progresele înregistrate în implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor*. Rezoluția Parlamentului European din 12 decembrie 2013 referitoare la progresele înregistrate în implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor (2013/2924(RSP)), 2013, disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0594_RO.html, accesat la 04.03.2024.

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019, pp. 214-215.

este, în numeroase cazuri, mai precară decât a grupurilor aflate în situații similare, dar care nu aparțin etniei romă”. La nivelul Uniunii Europene, criteriile care îi dezavantajează pe candidații la ocuparea unui loc de muncă sunt *vârsta* (51%), *îmbrăcăminte* (50%), *aspectul fizic general* (44%), *dizabilitatea* (43%), *statutul de rom* (42%), *culoarea pielii* (39%), *accentul* (35%), *originea etnică* (34%).

Conform unui sondaj realizat de Eurobarometru, în România, discriminarea față de romi a ajuns la un procent de 53%, în timp ce, la nivelul Uniunii Europene, procentul este de 65%³.

Baranyai et al.⁴ au abordat principalele aspecte legate de “*discriminare, discursul instigator la ură și infracțiunile motivate de prejudecată*”. Astfel:

- *discriminarea* („acțiunea de a *discrimina* [a separa, a face deosebire, a face distincție, a distinge] și rezultatul ei” – DEX '16): este generată de *prejudecată* („păreră, idee preconcepută (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără cunoașterea directă a faptelor sau impusă prin educație, societate; prejudet, prejudiciu” – DEX '16): de exemplu, *termeni cu conținut rasial* – *depreciativi* (tuciuriu) sau *peiorativi* (țigan); *stereotip* („imagine sau idee larg răspândită, dar fixă și simplificată despre un anumit tip de persoană” – OL) *negative*: de exemplu, „romii nu sunt cinstiți”; *stigmatizare* („acțiunea de a *stigmatiza* [a arunca asupra cuiva disprețul public; a înfiera, a defăima, a dezonora]” – MDN '00): de exemplu, „romii sunt considerați leneși, în condițiile în care sărăcia nu le permite, de multe ori, să își continue studiile și mulți angajatori refuză să angajeze o persoană de etnie romă, indiferent de abilitățile acesteia”⁵; și are mai multe forme de manifestare, dar numai cele care urmează interesează din perspectiva acestui studiu: *discriminarea directă*, manifestată „prin tratarea mai puțin favorabilă a unei persoane în baza oricărui criteriu protejat în comparație cu orice altă persoană aflată într-o situație comparabilă”⁶; *discriminarea indirectă*, manifestată „prin orice preve-

3 Ipocrizie europeană. Discriminare masivă a romilor în UE, 2024, disponibil la: <https://www.national.ro/social/ipocrizie-europeana-discriminare-masiva-a-romilor-in-ue>, accesat la 06.03.2024.

4 B. Baranyai, M.H. Torres, M.J. Vicente, P. Cruz ; V. Malta, *Îndrumar în combaterea discriminării*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.

5 B. Baranyai et al., op. cit., 1.

6 *Ibidem*, p.5.

dere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană”⁷; *discriminarea prin asociere*, manifestată prin „orice faptă de discriminare săvârșită împotriva unei persoane care, deși nu face parte dintr-o categorie de persoane identificată potrivit oricărui criteriu, este asociată cu una sau mai multe persoane aparținând unei astfel de categorii de persoane”⁸; *hărțuirea*, adică „orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane”⁹; și *instigarea la discriminare*, care „reprezintă orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane”¹⁰;

- *discursul instigator la ură* („discurs sau scriere abuzivă sau amenințătoare care exprimă prejudecăți pe bază de etnie, religie, orientare sexuală sau motive similare” – OL), care este prezent în ce în ce mai des pe rețelele de socializare¹¹, are, ca elemente constitutive: *intenția vorbitorului* – lezarea demnității individului și diminuarea rolului acestuia în societate prin negarea dreptului la egalitate cu cei de altă etnie decât cea romă, de exemplu; *conținutul mesajului* – prejudecăți și stereotipuri cu caracter rasial; *amplarea mesajului* – rostit în public (pe stradă, la școală etc.); *efectele mesajului* – promovarea stereotipurilor rasiale + menținerea percepției referitoare la inferioritatea socială a individului;
- *infracțiunile motivate de prejudecată*: de exemplu, adresarea de cuvinte cu conținut rasial, utilizarea excesivă a forței etc.¹²

După Javanaud¹³, în perioada școlarizării pot fi identificate trei tipuri de segregare a romilor – intrașcolară, interșcolară și în „școli speciale” (pen-

7 Ibidem, p.6.

8 Ibidem.

9 B. Baranyai et al., op. cit., p.7.

10 Ibidem, p. 10.

11 A. Lordieck, A. Kikaleishvili / I. Sayevich, *Discriminarea romă*, 2022, disponibil la: <https://www.goethe.de/ins/ro/ro/kul/sup/unp/22738780.html>, accesat la 06.03.2024.

12 Agenția pentru Drepturile Fundamentale a Uniunii Europene, *Demascarea motivelor bazate pe prejudecată ale infracțiunilor: selecție de cauze relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, Viena: FRA, 2021, 1.

13 K. Javanaud, *Discriminarea în învățământ a copiilor romi*, 2016, disponibil la: <https://childhub.org/ro/biblioteca-online-protectia-copilului/discriminarea-invatamant-copii-romi>, accesat la 04.03.2024.

tru persoanele cu handicap mintal). În România, segregarea școlară este evidentă^{14, 15}. Astfel, concentrarea copiilor romi cu vârsta între 6 și 15 ani în școală este următoarea: 8% din școli au numai elevi romi, 21% au majoritar elevi romi, 71% au și câțiva elevi romi și nu există nicio școală fără măcar un elev rom¹⁶.

Școala este locul în care are loc *stigmatizarea, stereotipizarea* (romii sunt „străini și exotici”¹⁷ și *hărțuirea motivată de ură* a copiilor și adolescenților romi¹⁸. Recent, Korver¹⁹ arată că principalele politici referitoare la romii din Uniunea Europeană sunt, alături de asistență medicală, educație, locuințe și ocuparea forței de muncă, anti-discriminarea și „anti-țigănismul” (a se vedea și^{20, 21}). Printre măsurile menite să combată discriminarea și prejudecățile referitoare la romi, se află și „luarea unor măsuri eficace de combatere a retoricii și a discursurilor de incitare la ură împotriva romilor și combaterea limbajului rasist, a stereotipurilor sau a stigmatizării în alt mod sau a altor comportamente care ar putea constitui o incitare la discriminare împotriva romilor”²².

14 European Parliament, *Roma integration: fight social exclusion, poverty and anti-gypsyism, MEPs demand*, 2020, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200827IPR85807/roma-integration-fight-social-exclusion-poverty-and-anti-gypsyism-meps-demand>, accesat la 04.03.2024.

15 Parlamentul European, *UE trebuie să intensifice eforturile de prevenire a excluziunii sociale și a atitudinilor ostile împotriva romilor*, 2020, disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/9/press_release/20200910IPR86837/20200910IPR86837_ro.pdf, accesat la 04.03.2024.

16 European Union, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Roma – Selected findings*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.

17 A. Lordieck et al., op. cit.

18 European Union, *Fundamental Rights Report – 2022*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2022.

19 R. Korver, *Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. European Implementation Assessment*, 2020, Brussels, European Union.

20 European Parliament, 2020, op. cit.; Ioan-Gheorghe Rotaru, „Religious Freedom and the Spirit in Which it Should Be Defended”, în *Liberty Today – Trends & Attitudes*, Bern, Switzerland, 1-2 (2014-2015), pp. 61-63.

21 European Union, 2022, op. cit.

22 Korver, op. cit., 26.; Ioan-Gheorghe Rotaru, „Freedom of Religion, Always a Hot Issue”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.5, 2017, nr.1, pp. 545-550.

Discriminarea romilor prin limbaj

Atitudinea discriminatorie față de romi include și incitarea la ură se manifestă, în plan verbal, prin aplicarea de „etichete” (cuvinte cu conținut rasial²³ care fac trimitere la trăsături caracteristice ale fizicului, psihicului sau activităților romilor).

Astfel, au fost identificate 44 de etichete aplicate (r)romilor / Țiganilor în România: (*h*)*arapină* (< *arap* „persoană care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* om cu pielea și părul de culoare *neagră*” – DEX'16) – „poreclă dată Țiganilor” (CADE, 1926-1931), „poreclă dată Țiganului” (Șăineanu, 1929), „Țigan(că)” (Scriban, 1939), „rom, Țigan” (Sinonime, 2002), „(învechit, glumeț) poreclă dată Țiganilor” (MDA2, 2010), „(învechit și popular, glumeț) poreclă dată Țiganilor” (DEX'16); (*R*)*ROM* (< Țigănească *rom „om”*) – „(ironic) Țigan” (Scriban, 1939), „Țigan” (DLRLC, 1955-1957; Sinonime, 2002; MDA2, 2010; DEX'16); (*z*)*garoi* („cioară”; < *gero „om”*) – „(ironic) Țigan” (Scriban, 1939), „Țigan” (DER, 1958-1966), „Țigan, rrom” (Argou, 2007), „(depreciativ) Țigan; termen injurios pentru rromi” (MDA2, 2010); *aripată* („înaripată”) – „(peiorativ) Țigan” (Argou, 2007); *balaoacheș* (< *bălai „blond” + oacheș*) („(om) *negricios, oacheș*”) – „(peiorativ) Țigan” (Argou, 2007), „(depreciativ) Țigan” (DEXI, 2007; MDA2, 2010), „(depreciativ) epitet dat unui Țigan” (DEX'16); *balaur* („(în basme) monstru care întruchiează răul, imaginat ca un șarpe uriaș cu mai multe capete, adesea înaripat; dragon”) – „(familiar) porecla Țiganului” (Șăineanu, 1929), „(ironic) Țigan” (Scriban, 1939), „Țigan” (DER, 1958-1966), „Țigan” (Argou, 2007), „(ironic) poreclă dată Țiganilor (mai ales lăutarilor)” (DEXI, 2007), „(ironic) Țigan (mai ales lăutar)” (MDA2, 2010); *barabușter* „Țigan barabușter” (Argou, 2007); *baragladină* (*bara(on) + bulgar gladen „flămând”*) – „poreclă Țiganului sau a Țigăncei” (Șăineanu, 1929), „epitet ironic unui Țigan orî unei Țigance” (Scriban, 1939), „Țigancă” (Argou, 2007), „Țigan sau Țigancă (grasă)” (DEXI, 2007), „(depreciativ) Țigan” (DEX'16); *baraon* – „Țigan (ca poreclă)” (Șăineanu, 1929), „(peiorativ) rrom” (MDA2, 2010); *baraulă* „Țigan(că)” (Argou, 2007); *baroi* (*baros + -oi*) – „(peiorativ) rrom” (MDA2, 2010); *barosan* („persoană influentă, bogată”) – „(ironic) Țigan” (Șăineanu, 1929); *borătură* („ceea ce se vomită”) – „(peiorativ) Țigan” (Argou, 2007); *boroi* – „(depreciativ) poreclă dată rromilor” (MDA2, 2010); *buzat* („cu buze mari și groase”) – „Țigan” (Argou, 2007); *cataroi* („apoplexie, catar, co-

23 Agenția pentru Drepturile Fundamentale a Uniunii Europene, 2021, op. cit., p.26.

riză, gripă, guturai, ictus apoplectic, rinită”) – „țigan” (Argou, 2007); *cioară* („nume dat mai multor specii de păsări din familia corbului, cu penajul negru sau cenușiu, cu cioc conic și puternic (*Corvus*)”) – „(familiar) țigan” (Șăineanu, 1929), „epitet batjocuritor Țiganilor și Țigancelor” (Scriban, 1939), „poreclă dată de obicei țăganilor” (DER, 1958-1966), „țigan” (Sinonime, 2002), „țigan(că)” (Argou, 2007); *ciocolată* („preparat comestibil făcut dintr-un amestec solidificat de pulbere de cacao și de zahăr”) – „(eufemistic) țigan, ți-gancă” (Argou, 2007); *cioran* (*cioară* + -an) – „poreclă dată țăganilor” (DER, 1958-1966), „țigan” (Argou, 2007); *ciorânglan* (*cioară* + -glavă „cap”) – „țigan (ca poreclă)” (Șăineanu, 1929), „(depreciativ) rrom” (MDA2, 2010); *ciorânglav* v. *ciorânglan*; *cioro(i)pină* (*cioară* + (ara)pină) – „porecla țăganului” (Șăineanu, 1929), „(familiar, ironic) țigan, ți-gancă” (Scriban, 1939), „(peiorativ) țigan” (DEX’16), „poreclă dată țăganilor” (DER, 1958-1966), „(peiorativ) țigan” (Argou, 2007), „(Muntenia, peiorativ) rrom” (MDA2, 2010); *cioroi* (*cioară* + -oi) – „țigan” (Șăineanu, 1929), „(figurat, ironic) țigan” (Scriban, 1939), „poreclă dată țăganilor” (DER, 1958-1966), „țigan” (Sinonime, 2002), „(peiorativ) țigan” (Argou, 2007); *cioropișniță* (*cioară* + (coro)pișniță) – „(peiorativ) țigan” (Argou, 2007); *ciulungraf* v. *ciorânglan*; *co-calar* – „țigan bișnițar; (peiorativ – între rromi) țigan de cea mai joasă speță” (Argou, 2007), „țigan care caută (sau mănâncă de) prin gunoaie” (MDA2, 2010); *colorat* („care are o anumită culoare (mai exact, neagră)”) – „(eufemistic) țigan” (Argou, 2007); *corturar* (*cort* + -ar) – „țigan nomad care trăiește în cort” (NODEX, 2002), „țigan nomad” (Sinonime, 2002), „țigan nomad, sătrar” (Argou, 2007), „țigan nomad” (MDA2, 2010), „țigan nomad” (DRAM, 2015), „țigan care locuiește în mod obișnuit în cort; țigan nomad” (DEX’16); *faraon* („titlu pe care îl purtau vechii regi ai Egiptului; persoană care avea acest titlu”) – „porecla țăganilor pe cari poporul îi crede originari din Egipt” (Șăineanu, 1929), „(ironic) țigan (adică venit din sud, pe unde-s oameni mai negricioși)” (Scriban, 1939), „țigan” (DER, 1958-1966), „(ironic, glumeț) țigan” (Argou, 2007), „țigan” (MDA2, 2010), „(familiar, ironic, glumeț) țigan” – DEX’16); *gabor* (< săsească *gabur*, „țăran”) – „țigan ungur” (Argou, 2007); *geanău* – „țigan, rom” (Argou, 2007); *jagardea* – „(peiorativ) țigan” (Argou, 2007); *lebădar* (*lebădă* + -ar) – „țigan” (Argou, 2007); *maglaoi* – „țigan” (Argou, 2007); *magraon* – „țigan” (Argou, 2007); *mulatru* („persoană născută dintr-un bărbat alb și o negresă sau dintr-o femeie albă și un negru”) – „țigan, rrom” (Argou, 2007); *panteră neagră* (varianta melanistică de culoare a leopardului (*Panthera pardus*) și jaguarului (*Panthera onca*)) –

„(argoul deținuților) țigan” (Argou, 2007); *stăncuță* („pasăre sedentară din familia corvidelor, de culoare neagră-cenușie, cu ciocul și picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă (*Coloeus monedula*)”) – „(eufemistic) țigan, rrom” (Argou, 2007); *tuciuriu* („(care are pielea) de culoare închisă (ca tuciul); *negricios*, brunet, oacheș”) – „țigan(că)” (Argou, 2007), „(argotic, depreciativ) rrom” (MDA2, 2010); *ȚIGAN* (< slava veche *ciganinū*) – „(adesea peiorativ) persoană aparținând unui ansamblu de popoare originare din nord-vestul Indiei, care au migrat și în nordul Africii și, ulterior, și în cele două Americi, diferențiindu-se în mai multe grupuri și ducând o viață seminomadă și care vorbesc o limbă indo-europeană” (DEX’16); *țigan de mătase* – „țigan lăutar” (Argou, 2007); *țigan de vatră* – „țigan rudar [meșter țigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc.]” (Argou, 2007); *zavragiu* (< *zarvagiū* < *zarvā* „gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărahoi; ceartă, scandal, gâlceavă”) – „țigan căldărar” (Șăineanu, 1929), „(Muntenia, ironic) țigan vagabond cu căruța” (Scriban, 1939), „(popular) țigan nomad (ursar sau căldărar)” (DLRLC, 1955-1957; DLRM, 1958; MDA2, 2010; DEX’16), „țigan nomad; șătrar” (NODEX, 2002), „țigan nomad” (Argou, 2007); *zburătoare* „pasăre” (DEX’16).

Deși dicționarele de limbă română nu oferă explicații pentru toate aceste etichete – *barabușter*, *baraulă*, *boroi*, *geanău*, *jagardea*, *maglaoi*, *magraon* – pot fi trase câteva concluzii cu caracter general.

Din cele 44 de etichete aplicate rromilor din România, 12 (27,27%) sunt *porecle* (adică „supranume date [unor] persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului [lor], a psihicului sau a activității [lor]” – DEX’16): (*h*)*arapină*, *baragladină*, *baraon*, *boroi*, *cioară*, *cioran*, *ciorânglan*, *ciorânglav*, *ciulungraf*, *cioroi*, *cioro(i)pină*, *faraon*. Cu excepția etichetelor *baragladină*, *baraon* sau *boroi* (pentru care dicționarele de limbă română nu furnizează nici explicație referitoare la sens), toate celelalte trimit la culoarea pielii. Eticheta *balaoacheș* este aplicată ironic deoarece sensul de bază este „blond”. Alte etichete trimit la fizionomie – *buzat*; la manifestări fiziologice negative – *borătură*, *cataroi*; sau fac o diferențiere etnică dublă – *gabor*.

Un număr de 13 etichete sunt legate, ca sens, de „pasăre” – (*z*)*garoi*, *aripată*, *cioară*, *cioran*, *ciorânglan*, *ciorânglav*, *cioro(i)pină*, *cioroi*, *cioropișniță*, *ciulungraf*, *lebedar* (nu din cauza culorii pielii, ci din cauza celor câteva cazuri de romi care au prins și mâncat lebede în parcuri din Viena, de exemplu, în anii 1990), *stăncuță*, *zburătoare* – alta, de un „mamifer” – *panteră neagră* – și alta, de „reptilă (fantastică)” – *balaur*.

Un număr considerabil de etichete fac aluzie la statutul economic al (r)omilor: *bogăție / sărăcie – baragladină, cocalar, corturar, zavrăgiu; profesie – balaur (= lăutar), țigan de mătase, țigan de vatră.*

Majoritatea etichetelor (16, 36%) sunt sinonime pentru (R)ROM și ȚIGAN: (*h*)*arapină*, (*z*)*garoi*, *balaur*, *baragladină*, *baraulă*, *buzat*, *cataroi*, *cioran*, *cioroi*, *faraon*, *geanău*, *lebădar*, *maglaoi*, *magraon*, *mulatru*, *tuciuriu*, dar sunt utilizate cu diferite conotații în registrele de limbă *argotic*, *arhaic*, *colocvial*, *oral*, *popular*, *regional* sau *scris*. Astfel, aceste etichete sunt folosite *argotic* („care aparține unui limbaj convențional, folosit mai ales de vagabonzi, răufăcători etc. pentru a nu fi înțeleși de restul societății” – DEX '16): *panteră neagră*, *tuciuriu*; *batjocoritor* „care face pe cineva sau ceva de râs, de rușine, de ocară; care umilește, înjosește”: *cioară*; *depreciativ* „care arată lipsă de considerație sau dispreț, care conține o notă de batjocură”: *balaoacheș*, *baragladină*, *boroi*, *ciorânglan / ciorânglav / ciulungraf*, *garoi / zgaroi*, *tuciuriu*; *eufemistic* „care înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens”: *ciocolată*, *colorat*, *stâncuță*; *familiar* „care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obișnuită”: *balaur*, *cioară*, *cioro(i)pină*, *faraon*; *figurat* „care este folosit cu alt înțeles decât cel obișnuit, propriu, de obicei pentru obținerea unor efecte stilistice”: *cioroi*; *glumeț* „care provoacă râsul; hazliu”: (*h*)*arapină*, *faraon*; *ironic* „care conține, care exprimă o ironie [vorbă care conține o ușoară batjocură la adresa cuiva, folosind de obicei semnificații opuse sensului lor obișnuit]”: (*r*)*rom*, *balaur*, *baragladină*, *barosan*, *cioroi*, *cioro(i)pină*, *faraon*, *garoi / zgaroi*, *zavrăgiu*; *învechit* „ieșit din actualitate, anacronic, depășit, perimat; care nu se mai folosește”: (*h*)*arapină*; *peiorativ* „care are sens defavorabil; depreciativ, disprețuitor”: *aripată*, *balaoacheș*, *baraon / faraon*, *baroi*, *borătură*, *cioroi*, *cioro(i)pină*, *cioropișniță*, *cocalar*, *jagardea*, *țigan*; sau *popular* „cunoscut de toți”: (*h*)*arapină*, *zavrăgiu*. De remarcat că majoritatea etichetelor au conotații negative, cu câțva excepții: *ciocolată*, *colorat*, *stâncuță* (etichete folosite *eufemistic*) și (*h*)*arapină* și *faraon* (folosite *glumeț*).

Cioro(i)pină și *zavrăgiu* sunt *regionalisme* (Muntenia), în timp ce *zavrăgiu* poate fi considerat *arhaism* (este atestat în 1939).

Concluzii

Cuvântul *țigan* însuși are „un sens discriminatoriu, xenofob, degradant și incită la ură față de romi ca grup etnic [și] o conotație negativă și întărește

stigmatul cu care se confruntă copiii romi”²⁴. Din păcate, alte 43 de sinonime pentru „țigăni” sunt folosite, cu frecvențe diferite, în viața de zi cu zi, pentru a-i desemna pe romi. Majoritatea acestor cuvinte fac trimitere la *caracteristicile fizice*, la *statutul economic* sau la *activitățile romilor* și au, cu foarte rari excepții (*stăncuță, faraon*), conotații negative.

Discriminarea²⁵ și excluziunea copiilor și adolescenților romi adâncesc lipsurile intergeneraționale și sărăcia și duc la „rezultate mai slabe pentru în materie de învățare, nutriție și sănătate”, și la „o rată mai mare a sarcinilor în rândul adolescentelor”, la „o rată mai mică a ocupării forței de muncă la vârsta adultă”, la „un risc mai mare de încarcerare” și la „venituri mai reduse la vârsta adultă” – alte stereotipuri legate de minoritatea roma.

În cazul copiilor și adolescenților, efectele discriminării rasiale se manifestă atât la *nivel individual* (comunicare deficitară, diminuarea încrederii în sine, eficiență / productivitate diminuată, lipsa motivației, neintegrarea în clasă, performanță scăzută, sentimente de vinovăție), cât și la *nivel colectiv* (aparitia unor situații conflictuale, competiția neproductivă, comunicare deficitară, încurajarea stereotipurilor, menținerea atitudinilor discriminatorii și a stigmatizării, neimplicare, slaba dezvoltare a grupului).

Bibliografie:

- BARANYAI, B ; M.H. Torres ; M.J. Vicente ; P. Cruz ; V. Malta, *Îndrumar în combaterea discriminării*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014.
- CANDREA, I.-A., *Dicționarul enciclopedic ilustrat (CADE)*, București, 1926-1931.
- CIORĂNESCU, Al., *Dicționarul etimologic roman*, Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958-1966.
- COTEANU, I., *Micul dicționar academic (MDA2)*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.
- DIMA, E. (coord.), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române (DEXI)*, București, Editura Guvivas / Arc, 2007.
- KORVER, R., *Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. European Implementation Assessment*, 2020, Brussels, European Union.

24 A. Lordieck et al., op. cit.

25 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Plea for Human Dignity”, *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives* 1, 2016, pp. 29-43.

- MACREA, D.; Petrovici, E. (coord.), *Dicționarul limbii române literare contemporane (DLRC)*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955-1957.
- MARCU, F., *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum, 2000.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Plea for Human Dignity", *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives* 1, 2016, pp. 29-43.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.5, 2017, nr.1, pp. 545-550.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Religious Freedom and the Spirit in Which it Should Be Defended", în *Liberty Today – Trends & Attitudes*, Bern, Switzerland, 1-2 (2014-2015), pp. 61-63.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019.
- RUBIN, Charles, "Human Dignity and the Future of Man", *Human Dignity and Bioethics: Essays Commissioned by the President's Council on Bioethics*, Washington DC, 2008, pp. 155-173.
- SCRIBAN, A., *Dicționarul limbii românești*, București, Institutul de Arte Grafice "Presa Bună", 1939.
- SECHE, M. ; Seche, L., *Dicționar de sinonime*, București, Editura Litera Internațional, 2002.
- ȘAINEANU, L. *Dicționar universal al limbei române*, ediția a VI-a, București, 1929.
- ȘTEF, D., *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș (DRAM)*, ediția a doua, Baia Mare, Editura Ethnologică, 2015.
- VOLCEANOV, G., *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2007.

Dicționare:

- *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX '16)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016. (DEX '16)
- *Dicționarul limbii române modern (DLRM)*, București, Editura Academiei, 1958.
- *Noul dicționar explicativ al limbii române (NODEX)*, București, Editura Litera Internațional, 2002.

Instrumente juridice internaționale :

- Agenția pentru Drepturile Fundamentale a Uniunii Europene, *Demascarea motivelor bazate pe prejudecată ale infracțiunilor: selecție de cauze relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, Viena, FRA, 2021.
- European Union, *Fundamental Rights Report – 2022*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2022.
- European Union, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Roma – Selected findings*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.

Webografie:

- European Parliament, *Roma integration: fight social exclusion, poverty and anti-gypsyism, MEPs demand*, 2020, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200827IPR85807/roma-integration-fight-social-exclusion-poverty-and-anti-gypsyism-meps-demand>, accesat la 04.03.2024.
- Ipocrizie europeană. Discriminare masivă a romilor în UE, 2024, disponibil la: <https://www.national.ro/social/ipocrizie-europeana-discriminare-masiva-a-romilor-in-ue>, accesat la 06.03.2024.
- Javanaud, K., *Discriminarea în învățământ a copiilor romi*, 2016, disponibil la: <https://childhub.org/ro/biblioteca-online-protectia-copilului/discriminarea-invatamant-copiiilor-romi>, accesat la 04.03.2024.
- Lordieck, A. ; A. Kikaleishvili ; I. Sayevich, *Discriminarea romă*, 2022, disponibil la: <https://www.goethe.de/ins/ro/ro/kul/sup/unp/22738780.html>, accesat la 06.03.2024.
- *Oxford Languages*, disponibil la: <https://languages.oup.com>, accesat la: 01.03.2024.
- Parlamentul European, *Discriminarea romilor: cu ce se confruntă aceștia și cum răspunde UE?*, 2022, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20200918STO87401/discriminarea-romilor-in-ce-consta-si-cum-raspunde-ue>, accesat la 04.03.2024.
- Parlamentul European, *Progresele înregistrate în implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor. Rezoluția Parlamentului European din 12 decembrie 2013 referitoare la progresele înregistrate în implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor (2013/2924(RSP))*, 2013, disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0594_RO.html, accesat la 04.03.2024.

- ♦ Parlamentul European, *UE trebuie să intensifice eforturile de prevenire a excluziunii sociale și a atitudinilor ostile împotriva romilor*, 2020, disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/9/press_release/20200910IPR86837/20200910IPR86837_ro.pdf, accesat la 04.03.2024.